

Jake i slabe strane današnjih očeva obitelji

Psihološki identitet očeva u odnosu prema djeci i supruzi

Mijo NIKIĆ

1. UVOD

U okvirnoj temi ovogodišnje obiteljske ljetne škole koja glasi: »Mjesto i uloga oca u obitelji« pokušat ću dati analizu psihološkog identiteta oca u odnosu prema djeci i supruzi. Psihološki identitet oca obitelji tako je opširna i kompleksna tema da ju je nemoguće osvijetliti svestrano u jednom predavanju, zato će i ovo moje izlaganje ostati otvoreno za vaše sugestije, kritike i napomene, kako bismo se svi zajedno što više približili istini.

Da bismo što bolje upoznali psihološki identitet bilo koje osobe, pa tako i oca obitelji, potrebno je da ga stavimo u širi kontekst. Radi se dakle o potrebi da se najprije osvijetli cjelokupni identitet osobe kao takve, jer psihološki identitet neke osobe samo je dio cjelokupnog identiteta dotične osobe.

Teško je definirati čovjeka. Po riječima velikog Pascala »čovjek neizmjerljivo nadilazi čovjeka«, a prema svjedočanstvu Biblije čovjek ostaje tajna jer je djelo Onoga koji, uza svu svoju objavu i želju da nam se priopći, ostaje najveći misterij.

Pa ipak, iz onoga što nam je objavljeno po Božjoj riječi i što smo sami otkrili svojim umovanjem i fenomenološkom analizom svojih duševnih stanja, otkrivamo kako je u identitetu čovjeka kao osobe sadržano nešto statično, stalno i nepromjenjivo, ali u isto vrijeme i nešto što se svakodnevno stvara. Svakom svojom odlukom i svojim činom čovjek sebe stvara. Pravi identitet čovjeka nalazi se u projektu koji Bog ima o čovjeku i prema kojem ga izgrađuje dok ga ne dovede do mjere punine Kristove. Prema nauci Karla Rahnera prava antropologija je samo kristologija. Drugim riječima, čovjek je neshvatljiv bez Krista.¹

Ne ulazeći u dublju analizu osobe Isusa Krista, jer nam to ovdje nije zadaća, pripomenimo ipak da su dvije bitne značajke osobe Isusa Krista – njegovo *bogoljublje* i njegovo *čovjekoljublje*. Budući da je čovjek kao

1 Drugi Vatikanski sabor naučava kako je Krist objavio i otkrio čovjeka čovjeku. Drugim riječima, gledajući Krista, čovjeku postaje jasno kakav on sam treba biti. *Gaudium et Spes* u broju 22 tvrdi kako je Isus savršen čovjek: »Radio je ljudskim rukama, ljudskom voljom, ljubio ljudskim srcem...«.

osoba shvatljiv samo u Kristu, onda i njegov identitet mora sadržavati u sebi te dvije značajke, naime bogoljublje i čovjekoljublje.

Čovjek je po svojoj naravi transcendentno biće. Svojom željom sebe nadilazi, otvoren je za apsolutno, za Boga (bogoljublje). U isto vrijeme, čovjek je društveno biće i kao takav nužno treba drugu osobu da bi se mogao normalno razvijati i završno sebe ostvariti (čovjekoljublje).

Čovjek kao osoba djeluje na tri razine psihičkog života: a) psiho-fiziološkoj, b) psiho-socijalnoj i c) racionalno-duhovnoj. Imajući na pameti psihološki identitet čovjeka kao oca obitelji, nas ovdje najviše zanima *psiho-socijalna razina* njegova psihičkog života po kojoj on ostvaruje sebe u međuljudskim odnosima, prije svega u svojoj obitelji.

Najprije ćemo osvjetliti ulogu oca u odgoju vlastite djece prateći ih u glavnim fazama njihova tjelesnog i psihičkog razvoja. U drugom dijelu analiziramo tri neadekvatna i jedan pozitivni odnosno idealni tip-model bračnog zajedništva.

U spomenutim modelima bračnog života kao i u analizi oca obitelji koji prati i pomaže psihički razvoj svoje djece bit će govora o jakim i slabim stranama današnjih očeva. O tim oprekama, doduše, neće biti izričito govora, ali bit će prepoznatljive onima koji ih budu željeli naći.

2. ULOGA OCA U ODGOJU DJECE

Nikome nije potrebno dokazivati važnost i utjecaj oca u pravilnom odgoju djece u jednoj obitelji. Ali, potrebno je i veoma korisno upoznati kako taj utjecaj oca funkcionira u obitelji.

Na odgoj svoje djece otac može djelovati na dva načina: posredno i neposredno. *Posredno* otac djeluje preko supruge. Kad nju istinski voli i prihvaća dajući joj potrebni oslonac i sigurnost, tada će njen utjecaj na djecu biti plodan i konstruktivan. O tome će biti više govora poslije. Najprije želimo upoznati neposredni utjecaj oca na odgoj djece u svojoj obitelji.

2.1. Zanimanje oca za novorođeno dijete

Već prije rođenja djeteta, prirodno je da se i muž, zajedno sa svojom suprugom, zanima za dijete koje im se uskoro treba roditi.

Čini mi se važnim upozoriti kako nije dobro imati prevelikih zahtjeva u svezi budućeg člana obitelji koji se treba roditi. Nije dobro zamišljati svoje dijete prije rođenja kao malog princa plavih očiju, jer, ako se slučajno rodi djevojčica crnih očiju, mogla bi s prvim zrakom udahnuti u se i veliko

razočaranje svojih roditelja. Porod djeteta suočava fantaziju roditelja i realnost djeteta. Čini se da žene stvaraju sebi veće fantazije kad je u pitanju dijete koje će roditi. To je shvatljivo jer je žena više afektivno povezana s djetetom zbog jednostavne činjenice što ga devet mjeseci nosi pod svojim srcem. Prihvaćajući radosno svoje novorođenče, muž može puno pomoći supruzi da i ona prihvati dijete onakvo kakvo ono jest, a ne kakvog bi ga ona željela imati. To je vrlo važno, jer malo djeteta više od svega treba puno ljubavi i potpuno prihvaćanje. Varamo se ako mislimo da ono još ništa ne razumije. U prvim godinama života, dijete sve doživljava afektivno. Ono je kao spužva što upija u sebe vodu, iako toga nije svjesno. Sve ono što dijete doživi u prvim godinama života bit će pohranjeno duboko u podsvijest i poslužiti će kao pozornica za sve ono što će se poslije zbivati u njegovu životu.

2. 2. *Uloga oca u ranoj dobi djeteta*

Briga za dijete u ranoj dobi uglavnom je povjerenica majci. Tako je bar do sada bivalo. U tom razdoblju otac djeluje na dijete posredno, tj. preko svoje supruge. Ako nju istinski voli i spremno joj pomaže više nego inače, tada će se ona osjećati zadovoljnija i sretnija, a od toga će najviše koristiti imati dijete koje zajedno s majčinim mlijekom upija u se i sve njezine brige, tjeskobe, radosti, sreću. Prema tome, itekako je važna i utjecajna uloga oca, koja može biti pozitivna ili negativna, ovisno o tome koliko on stvarno voli svoju suprugu i koliko joj to zna i želi pokazati.

Osim ovog posrednog utjecaja oca na zdrav psihički razvoj djeteta, danas se sve češće događa i njegovo neposredno djelovanje. Otac, ako je supruga zaposlena, često i u najranijoj dobi djeteta bar povremeno zastupa majku u njezi djeteta.

Vrlo je važno da se otac kao figura afektivno bliska i majci i djetetu, vrlo rano »uplete« u zajednički život majke i djeteta da bi dijete što bezbolnije prošlo kroz kritično razdoblje separacije, odnosno odjeljivanja od majke. Oko osmog mjeseca života, dijete počinje prekidati simbiotsku zajednicu s majkom (separacija). Dijete tada proživljava osnovni i, čini se, najteži strah odvajanja od svoje majke, od one koja jedina može zadovoljiti sve njegove potrebe. Negdje između 18. i 24. mjeseca života taj strah od separacije je najjači.

Otac svojom biološkom i djelomično socijalnom različitosti od majke unosi u odnos s djetetom više stvarnosti vanjskog svijeta, što postaje značajno naročito u fazi separacije djeteta iz simbioze s majkom. Tada se otac kao osoba vrlo bliska djetetu, ali koja nije majka, utisne između majke i djeteta (prva trijagulacija) te na taj način potiče separaciju.²

2 BLAŽEVIĆ, CIVIDINI-STRANIĆ, BECK-DVORŽAK, *Medicinska psihologija*, JUMENA – Jugoslavenska medicinska naklada, Zagreb 1989, str. 94.

2. 3. *Uloga oca u razdoblju prvog traženja identiteta djeteta*

U razdoblju između 2. i 3. godine života dijete postaje sve više svjesno kako je njegovo tijelo različito od tijela djece drugog spola. U toj fazi svoga psihičkog i tjelesnog razvoja ono obično doživljava kako ugodni osjećaji mogu potjecati od vlastitog spolnog organa. Zato dijete sve više koncentrira svoju pažnju na vlastiti spolni organ, a istodobno pojavljuje se u njemu zanimanje za spol drugih osoba. Dijete postaje postupno svjesno kako njegovi roditelji pripadaju različitim spolovima. Kao osoba različitog spola, otac postaje sve više privlačan za djevojčicu, a za dječaka otac, kao osoba istog spola, postaje vrlo pogodna osoba za identifikaciju. Isto vrijedi i za majku: kao osoba istoga spola, za djevojčicu postaje osoba pogodna za učvršćivanje vlastitog identiteta, a kao osoba suprotnog spola za dječaka postaje pogodna osoba na koju dječak upravlja svoje djetinje želje i fantazije.

U svezi s tim treba reći nešto o tzv. *Edipovom kompleksu* koji se javlja u ovoj fazi razvoja djeteta, koju mnogi nazivaju edipska faza. Prema mitologiji, kralj Edip je junak koji bez svoga znanja prvo ubija oca Laja i zauzima njegovo mjesto na tebanskom prijestolju, a zatim se ženi majkom Jokastom, da bi na kraju iskopao sebi oči i povukao se u progonstvo u Tebu.

Prema Freudu, Edipov kompleks je »kompleks nad kompleksima«, odnosno »nuklearni kompleks svih neuroza«. Prema psihoanalitičkom naučavanju, dijete likvidira svoj Edipov kompleks tako što interiorizira (pounutrašnji) očinske zabrane koje postaju izvor nastanka Nad-ja (Super-ego). Iz straha od kastracije, dječak se odriče majke kao seksualnog objekta, ali u isto vrijeme osjeća agresivnost prema ocu; prema nekim psihoanalitičarima, čak i želju da ga ubije. U svakom slučaju u tom razdoblju (2-5 godine) dječak osjeća veliku ambivalentnost prema ocu: on oca podjednako voli i mrzi.

Rješenje Edipovog kompleksa u mnogome ovisi o afektivnoj zrelosti roditelja koji bi trebali prepoznati ambivalentnost (čudno ponašanje svoje djece, naime naizmjenični osjećaj ljubavi i »mržnje«) svoje djece i prihvaćajući ih takve kakvi jesu, pomoći im da kroz to razdoblje prođu sa što manje potisnutog osjećaja krivnje.³

Freudovo izvorno tumačenje Edipovog kompleksa doživjelo je mnoge kritike i velika osporavanja. Neprihvatljivo je tumačenje Edipovog kompleksa kako ga daje Freud, i ostali klasični psihoanalitičari, kad tvrde da je taj kompleks, budući da je povezan sa seksualnošću, najjača motivacijska snaga ne samo u djelovanju malog djeteta nego i odrasle osobe.

3 Usp. A. PORO, *Enciklopedija psihijatrije*, Nolit, Beograd, str. 115.

Takvo tumačenje nije prihvatljivo sa stajališta interdisciplinarnе antropologije, najviše zbog toga što klasična psihoanaliza razvija svoju teoriju samo na kauzalnom principu koji je deterministički određen, zanemarujući posve finalni princip koji bi u ljudskom djelovanju trebao biti od prvotne važnosti («causa prima finis est»). Drugim riječima, ne možemo prihvatiti Freudovo tumačenje Edipovog kompleksa jer se temelji na osnovnoj pretpostavci klasične psihoanalitičke teorije kako je sve ljudsko ponašanje motivirano isključivo od nagona (prije svega seksualnog) i ostalih podsvjesnih impulsa, dakle determinirano.

Interdisciplinarni pristup čovjeku otkriva u njemu *finalni princip* odnosno njegovu mogućnost i sposobnost apstrahiranja od nužnosti užitka doživljenog »ovdje i sada« kako bi se otvorio *horizontu vrijednosti, ideala* koji vrijede »uvijek i svugdje«. Kad je u pitanju čovjek, spomenute vrijednosti mogu ga motivirati tako da se on odluči za njih, a protiv zahtjeva svojih nagona. Pogreška ili zabluda Freudova sastoji se u njegovoj nesposobnosti ili svjesnom odbijanju da razlikuje *objektivni Idealni ja* od *despotskog Nad-ja (Super-ego)*. Drugim riječima, Freudova zabluda sastoji se u njegovoj nesposobnosti da otkrije u čovjeku i onu treću razinu psihičkog života, *racionalno-duhovnu* na kojoj čovjek kao osoba ima sposobnost apstrakcije i dosljedno tome ima sposobnost stvaranja vrijednosnih, moralnih sudova.

Iako ne možemo prihvatiti tumačenje Edipovog kompleksa kako ga daje Freud i klasična psihoanaliza, ipak moramo priznati da je u razdoblju druge trijangulacije⁴ (otac–majka–dijete), spolni život djeteta pun različitih afekata i konflikata. U tom razdoblju dijete mora potisnuti puno agresivnih i ostalih želja neprihvatljivih za obiteljski krug u kojem se nalazi. U tom razdoblju dijete pod svaku cijenu želi izboriti povlašteno mjesto u svojoj obitelji, želi biti u središtu pozornosti svojih roditelja. Zato su djeca te dobi vrlo umiljata i zavodljiva, ali i ljuti suparnici svima koji bi željeli ugroziti objekt njihove ljubavi, pa bio to i roditelj istoga spola, brat, sestra ili neka životinja.⁵

Imajući u vidu okvirnu temu ove obiteljske ljetne škole (uloga oca u obitelji), pitamo se što može i što treba otac učiniti osobno da što bolje pomogne djetetu u ovom kritičnom razdoblju njegova psihičkog razvoja.

Prije svega treba poznavati i prihvatiti ambivalentnost (dvostrukost ponašanja) svoga djeteta prema roditeljima. Zbog svojih infantilnih želja agresivne i seksualne prirode, dijete je često puno osjećaja krivnje i

4 Prva trijangulacija je bila u fazi separacije koncem prve godine života.

5 »Rivalizirajući sa zrelijim, jačim, odraslim osobama, dijete te dobi je sklono utješnim fantazijama o vlastitoj važnosti i junaštvu. Dječak 5 godina star, koji se upravo vratio s ljetovanja na moru, pričao je najozbiljnije kako se, dok se igrao na obali, iz valova pojavio morski pas kojeg je on sa svojom lopaticom za pijesak tako udario da ga je usmrtio« (BLAŽEVIĆ, CIVIDINI-STRANIĆ..., *Medicinska psihologija*, str. 94).

straha. Katkad svoj strah i krivnju kanalizira kroz razne fobije i neuroze koje uglavnom kratko traju (anoreksija – odbijanje hrane, strah od groma ili nekih životinja). Što su roditelji zreliji i sposobniji da vole i prihvate svoje dijete, to će mu više pomoći da se što lakše izvuče iz svoje emocionalne gužve, da se što bolje spolno identificira, i da prebrodi nužna razočaranja i pomiri se sa sudbinom napuštajući iluziju u kojoj mu je bilo lijepo, jer se u njoj osjećao da je glavni i jedini, odnosno najviše voljeni od svojih roditelja.

Otac bi u tom razdoblju djetetova razvoja trebao biti vrlo prijazan i pristupiti svom sinu s puno razumijevanja za njegove strahove, konflikte i fantazije, ali također s punom odlučnošću kako bi mu tako pomogao da se što bolje poistovjeti s njime i da se iz svijeta vlastitih iluzija što više približi stvarnosti života.

Kad je u pitanju odnos oca prema kćeri, u ovom razdoblju, njezina psihičkog života (2-5 godina), onda i prema njoj treba imati puno ljubavi i razumijevanja. On joj može i treba pomoći da se što više poistovjeti sa svojom majkom, a to će joj olakšati ako iskreno voli svoju suprugu i na taj način pokaže svojoj kćerkici kako je lijepo biti mama, biti žensko, biti voljena jer je žena.⁶

2. 4. Uloga oca u fazi latencije djece

Latencija je razvojna faza u koju dijete ulazi oko pете ili šeste godine života. U tom razdoblju dijete se gotovo odjednom jako promijeni. U njegovim psihičkim strukturama zavlada mir nakon burnih promjena i nemira. Jedan dio afektivne energije uspijeva se sublimirati u pojačano zanimanje za određene vrijednosti kao što su znanje, šport, društveni život. Naglo se razvija apstraktno mišljenje te sposobnost analize i sinteze tako da dijete postaje sposobno da shvati šalu i da se uključi u društvene igre. *Idealni ja* se sve više učvršćuje i jača tako da u djetetu raste osjećaj dužnosti i odgovornosti, ali i smisao za pravdu i red.

U razdoblju latencije dijete sve više izmiče autoritetu odraslih osoba a podvrgava se autoritetu grupe vršnjaka. Nakon razdoblja velike privrženosti roditeljima, sada se dijete postavlja prema njima vrlo kritički i počinje zapažati i kritizirati njihove slabosti i pogreške.

Dijete, mijenjajući se, neminovno očekuje da će se i roditelji promijeniti. Prirodna bezobzirnost tog zahtjeva uvijek na neki način povrijedi

6 Roditelji bi mogli i trebali pomoći svojoj djeci da pronađu svoj identitet također i preko igračaka koje svakodnevno imaju u rukama. Tako igra s lutkom pomaže djevojčici da se lakše identificira s majkom, dok igre oružjem i vozilima, kao i igre u kojima treba riješiti neki zadatak, složiti jednu kuću npr. pomažu dječaku da lakše otkrije i razvije attribute svoje muškosti, svoj identitet muškarca.

roditelja i on se privremeno otuđi od djeteta, sve dok se i sam ne promijeni, odnosno prilagodi situaciji i prihvati »novo« dijete. Pritom se roditelj ne mijenja samo kao roditelj nego i kao ličnost.⁷

Jamačno je za roditelje neočekivano ponašanje njihova djeteta šok i da teško prihvaćaju činjenicu da odsada moraju svoje dijete dijeliti s njegovim drugovima – vršnjacima. Roditelji mogu postati vrlo ljubomorni kad dožive kako se njihovo dijete više zanima za svoje drugove nego za njih same. Ono što se traži od oca obitelji u tom razdoblju latencije djeteta jest da prihvati novu situaciju bez velikog dramtiziranja. Posebno je važno da on ne izabire i ne nameće svome djetetu drugove po vlastitom ukusu, nego da ima razumijevanja za društvo koje se sviđa njegovom djetetu. Ako ne postupi tako, mogao bi doživjeti novi neuspjeh jer dijete obično odbija drugove koje mu roditelji nametnu. Ako otac ili majka previše navežu djecu na se ne dajući im potrebnu slobodu, takva djeca vjerojatno neće nikad posve psihički odrasti i baš zbog toga možda se nikad neće oženiti ili udati.

Osim istinskog prihvaćanja djeteta i njegova novog društva, vrlo je važno da u ovom razdoblju djetetova razvoja otac još više unese načelo realnosti, dajući racionalnu argumentaciju za koju je dijete sada spremnije i otvorenije, budući da mu se počinje razvijati sposobnost apstraktnog mišljenja. Osim toga, vrlo je važno da roditelji uoče veliku potrebu svoga djeteta da ono bude zapaženo. Dijete u tom razdoblju više voli biti kažnjeno i izgrđeno, pa i zaplašeno, negoli biti ignorirano, zapostavljeno. Kad se dijete osjeti zapostavljeno i izgubljeno, počinje borbu sa starijima. Često načini i neku štetu samo zato da bude kažnjeno, jer će na taj način biti primijećeno, biti u središtu pozornosti.⁸

Kritika ponašanja roditelja od vlastite djece trebala bi ih natjerati da preispitaju svoje ponašanje i da se stvarno počnu mijenjati.

Za ovo razdoblje djetetova života Ignace Lepp preporučuje:

Neka roditelji nastoje voljeti svoju djecu što više mogu. Neka izbjegavaju nepravdu i mušičavost u svojem ponašanju. Neka usađuju u svoje dijete u prvom redu želju da postane veliko, da odraste. Da bi se to postiglo, djetetu se život ne smije pokazivati kao put posut zamkama, nego radije kao pustolovina koja oduševljava.⁹

2. 5. Uloga oca obitelji u fazi puberteta djece

Pubertet se prema Garnieru može definirati kao »skup elemenata koji omogućavaju razvoj funkcije reprodukcije... Pubertet se dakle izražava

7 BLAŽEVIĆ..., *Medicinska psihologija*, str. 96.

8 Usp. G. MEZZENA, *Genitori e figli*, Lo psicologo risponde, Piemme, Casale Monferrato, 1989, str. 33.

9 I. LEPP, *Higijena duše*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1985, str. 69.

promjenama genitalnog aparata koji postaje funkcionalan.«¹⁰ Drugim riječima, pojava menstruacije i ejakulacije kao i razvoj sekundarnih spolnih oznaka karakteriziraju seksualnu zrelost mlade osobe.

U razdoblju puberteta (kod dječaka između 12. i 13. godine, s odstupanjem između 10. i 17.; a kod djevojčica između 10. i 12., s odstupanjem između 9. i 15. godine) oživljavaju djetinje seksualne fantazije koje se sada još više potisnu u podsvijest, gdje se sukob rješava tako da ubrza osamostaljenje mlade osobe, a ubrza također i oslobađanje djetinjih veza s roditeljima.

Osnovni konflikt koji prevladava ponašanjem mlade osobe u dobi puberteta sastoji se od njene svjesne želje da što prije odraste i nesvjesne želje i potrebe da ne odraste kako bi mogla uživati naklonost i zaštitu roditelja. Ono što mlada djevojka doživljava na početku puberteta izvrsno ilustrira rečenica jedne djevojčice iz tog razdoblja kad kaže: »Lutke ja nemam, a odrasla nisam«.

Beskrajno razmišljanje, filozofiranje i psihologiziranje mladih u razdoblju puberteta zapravo su njihovi obrambeni mehanizmi (racionalizacija) kojima nastoje suzbiti nekontrolirano izražavanje seksualnog nagona. To im ne uspijeva uvijek pa zato ima i nekontroliranih ispada na tom području.

Nakon osamostaljivanja od roditelja, mladi u pubertetu osjećaju veliku prazninu i nesigurnost. Tu prazninu nastoje ispuniti pristupanjem raznim pokretima mladih gdje se lako identificiraju s grupom svojih vršnjaka. Poznato je da se baš u pubertetu sklapaju najčvršća prijateljstva i uspostavljaju najsretnije i najnesretnije ljubavi.

U takvom raspoloženju nutarnje nesigurnosti i jakog previranja emocija nije čudo da se i odnos mladih prema roditeljima burno i dramatski mijenja. Vrlo lako može se dogoditi da se njihova ljubav prema roditeljima pretvori u mržnju, a poštovanje u prezir. U takvoj situaciji povećava se njihov osjećaj krivnje i straha koji se može očitovati na razne načine.

Uloga oca u razdoblju puberteta njegove djece ima neprocjenjivu važnost. Prije svega, otac treba biti svjestan oživljavanja vlastitih neriješenih konflikata koji se u ovom razdoblju mogu vrlo lako aktivirati. Otac se naime može osjećati ugroženim od sina koji odrasta, a može biti i ljubomoran na momke svoje kćeri, osobito ako ju je previše navezao na se. Postoji velika opasnost da roditelji postanu depresivni ukoliko pokušavaju a ne mogu spriječiti slobodan razvoj svoje djece ili pak postanu agresivni i silom zadrže djecu sprečavajući njihov normalan razvoj. Najbolji i najzreliji pristup je onaj u kojem otac ohrabruje nastojanje svoje djece da budu samostalna i odgovorna. Strogom zabranom i utjerivanjem straha najčešće se postižu suprotni rezultati od očekivanih, djeca naime postaju

10 A. PORO, *Enciklopedija psihijatrije*, str. 546.

još prkosnija, a njihove reakcije nepredvidive. Otac bi morao pokazati puno povjerenja i razumijevanja za svoju djecu pa i onda kad oni to povjerenje zloupotrijebe.¹¹

Poznato je već i laicima, a među znanstvenicima gotovo posve prihvaćeno je uvjerenje da je za pojavu homoseksualnosti kao devijacije spolnosti najodlučniji neriješeni konflikt ili sukob s ocem.¹²

Prema nekim statističkim istraživanjima i podacima nije pronađen nijedan homoseksualac koji ne bi imao teži konflikt s ocem u fazi svoga mladenačkog razvoja. Iako su svi ispitani homoseksualci imali teških i neriješenih sukoba s ocem, to ne znači da svi oni koji su imali sličnih sukoba s ocem moraju samim tim postati homoseksualci. Ima još i drugih činilaca koji su važni da netko postane homoseksualac. U svakom slučaju za nas je ovdje važno istaknuti činjenicu da je za zdrav i normalan razvoj mlade osobe od odlučujuće važnosti promišljen stav oca koji bi trebao biti pun razumijevanja prema svojoj djeci, pun povjerenja i dobronamjerne spremnosti da im pomogne dok budu prolazili kroz burno razdoblje svoga afektivnog svijeta.

2. 6. Uloga oca u razdoblju adolescencije njegove djece

Adolescencija je mladenačka dob u koju mlada osoba ulazi nakon puberteta. To je posljednja stepenica do odrasle dobi. Adolescent je riješio konflikt puberteta: odrasti ili ne odrasti, on se odlučio u korist razvojnog napretka. Zrela spolnost je integrirana u vlastiti identitet. Međutim, znakovi nesigurnosti su i dalje ostali nazočni u mladoj osobi koja traži svoj identitet.

U ovom razdoblju roditelji se sukobljavaju sa svojom poodraslom djecom želeći ih još zadržati pod svojim autoritetom. U razdoblju adolescencije otac bi trebao biti vrlo taktičan i pun razumijevanja prema adolescentovim nesnalaženjima. Mora im pružiti sigurnost i pokazati veliko povjerenje, poštujući njihovu slobodu i želju za samostalnošću, ali istodobno treba ih odgajati za afektivnu zrelost i moralnu odgovornost za koju su

11 Već spomenuti Ignace Lepp (*Higijena duše*, str. 81) kaže: »Bolje je prihvatiti rizik zlorabe povjerenja, loše upotrebe slobode nego izazvati pobunu uskraćivanjem tog povjerenja i te slobode. Ni dokazi opetovane zlorabe povjerenja koje se iskazalo mladom čovjeku ne opravdavaju uskraćivanje toga povjerenja. Ima duboke psihološke istine u savjetu što ga je Mahatma Gandhi dao svojim učenicima: 'Pružajte povjerenje drugome usprkos jasnim znacima njegove zle volje. Prevarit će vas jedanput, dvaput, deset puta, ali će napokon vaše povjerenje trijumfirati nad njegovom zlom voljom, te će poželjeti da ga bude dostojan'.«

12 Analiza homoseksualnosti i uzroka koji uzrokuju kao i rezultati značajnijih istraživanja na tom području mogu se naći u knjizi: CAMERON-RYCHLAK, *Personality Development and Psychopathology, A Dynamic Approach*, Boston 1985, str. 488-503.

mladi u tom razdoblju vrlo otvoreni.¹³ Isto je tako važno da otac oduševljava svoje adolescente za požrtvovnu ljubav za koju su mladi veoma zainteresirani u ranoj mladosti. Sada je izvanredna prilika da njihov *Idealni ja* ojača. U ovom razdoblju života odabiru se i duhovna zvanja jer su tada mladi otvoreni za radikalizam.

3. ODNOS MUŽA PREMA SUPRUZI

3. 1. *Tip—mo.'el Don Juana*

Glavne značajke čovjeka koji se može svrstati u model Don Juana su: nevjerstvo, lažna obećanja, prezir, razne vrste prijevare, mržnja prema ženskom rodu, želja da potlači i ponizi ženu koju želi osvojiti. Prema tome, očito je da Don Juan ne voli žene zbog njih samih, pa ni zbog sebe, jer on zapravo ne voli ni samog sebe. Njegova najdublja motivacija u osvajanju žena nije ljubav, nego potreba da dokaže svoju nadmoć i vlast nad njima, njegova potreba da se igra s njima kao s lutkama.

Prema Vladeti Jerotiću: »u ovoj njegovoj (Don Juana) bitnoj karakteristici izražava se, čini se, sva duboka i katkad tragična suprotnost dvaju najsnažnijih nagona u čovjeku: erotično-seksualne potrebe i potrebe za vladanjem, moći. Patološko prevladavanje ovog posljednjeg nagona uvijek je prisutno kod onoga u kome nema ljubavi.«¹⁴

Čovjeku koji ima donjuanovske značajke stalo je da bude privlačan kao muškarac da bi mogao osvojiti ženu, zapravo je zavesti i tako pokazati drugima, a najviše dokazati sebi svoju nadmoć i svoju muškost. Nije teško u takvu stavu nazrijeti njegovu duboku nesigurnost u samog sebe, zapravo njegovu sumnju u svoju muškost.

Kao što to često biva u psihičkom životu osobe, svako njeno svjesno pretjerivanje i preisticanje jednog stava odraz je najvjerojatnije potpuno suprotnog stava i potrebe u podsvijesti. Tako i Don Juanova velika potreba i nastojanje da se potvrdi kao muškarac odraz su njegove borbe protiv ženskih osobina u svojoj ličnosti. Budući da ih se silno boji, nema snage da im se suprotstavi i da ih pobijedi u samom sebi, što bi bilo najrealnije,

13 »Temeljna oznaka zrelosti do koje rana mladost mora, kroz svoje krize, dovesti pojedinca jest ono što nazivamo *etičkom autonomijom*. Dok dijete osjeća zakone i pravila kojima je podvrgnuto kao nešto što mu je neka strana volja nametnula, mladi ih čovjek podvrgava situ svojega vlastitog suda, te na neki način odabire sam. To ne znači da nužno odbacuje zakone i načela što mu ih pruža njegova obitelj ili okolina, ali je uvjeren, ponekad na pretjeran način, da djeluje slobodno. Sud mu postaje sigurnijim, svjestan je ne samo onoga što čini ili ne čini, što hoće ili neće nego isto tako sve više i više zna za posljedice svojih čina i svojih želja, te se osjeća odgovornim za to« (I. LEPP, *Higijena duše*, str. 71-72).

14 V. JEROTIĆ, *Čovek i njegov identitet*, Dečje novine – Medicinska knjiga, 1989, str. 113.

on te svoje ženske osobine, prije svega, svoj nemir, nepostojanost i nervoznost projicira na žene i osvećujući se ženama, simbolički, dakle samo u fantaziji, »pobjeđuje« te ženske osobine u sebi.¹⁵ Takav tip čovjeka je često prema ženama grub, ciničan, agresivan i bezobziran najviše zato što se boji žena, što se boji ženskih osobina u svojoj psihi. Takav čovjek nije sposoban za autentičnu ljubav, jer je previše zaokupljen svojom infantilnom potrebom da se dokazuje, da on bude u središtu pozornosti. Njegovo neurotično ponašanje kojim kompenzira svoju duboku nutarnju nesigurnost čini ga sličnim nezrelom adolescentu koji traži sebe. Za mladu osobu koja je još u pubertetu takvo ponašanje je shvatljivo, ali za odraslog muškarca to je znak duboke nesigurnosti u sebe, pa čak i prave neuroze.

Kako pomoći takvom čovjeku da pobijedi sebe, da bude dobar suprug? Ako se radi o pravoj neurozi uzrokovanoj najvjerojatnije u ranom djetinjstvu zbog neriješenog ili na pogrešan način riješenog konflikta s jednim ili oba roditelja, onda je takvom čovjeku potrebna profesionalna pomoć psihologa.

Ako se pak radi samo o podsvjesnoj nesigurnosti u sebe i u svoj identitet muškarca, bez težih nesusjesnih konflikata iz prošlosti, onda bi i pomoć u posvjescivanju podsvjesne motivacije uzrokovane podsvjesnom potrebom za dokazivanjem, mogla pomoći osobi da se počne zrelije ponašati prema ženi.

3. 2. *Tip-model: u supruzi tražiti majku*

U svagdašnjem životu kao i u stručnoj literaturi susrećemo jednu vrstu oženjenih ljudi koji vole svoju suprugu, dopuštaju joj sve što zaželi, pa ipak nisu sretni ni oni ni njihove supruge. U ovom slučaju riječ je o onim muževima koji u svojim suprugama traže zaštitu i ljubav majke, a ne prije svega zajedništvo života dviju različitih osoba, dvaju partnera.

Normalno je da u času zaljublivanja pojedine značajke osobe u koju se zaljubljujemo budu vrlo slične osobinama vlastite majke, odnosno vlastitog oca u slučaju ženskih osoba. Ponekad to mogu biti tjelesne osobine: sličnost lica, boja kose ili očiju, a češće se radi o psihološkoj sličnosti: tipičan način izražavanja, određene sklonosti itd. U procesu zaljublivanja takve sličnosti pomažu međusobnom zbližavanju i dubljem upoznavanju dviju do tada nepoznatih osoba.

Ako su osobe više-manje zrele, uspostaviti će se ravnopravno partnerstvo i eventualni brak koji bi trebao biti sretan, naravno ako su i svi ostali zahtjevi ispunjeni. Ako se pak radi o nezrelim osobama, postoji

15 Prema psihologu C.G. Jungu ovdje se radi o strahu od oživljavanja vlastitog ženskog elementa, njegove (don Juana) *Anime* u njegovoj psihi.

velika opasnost da jedan od supružnika, u našem slučaju muž, nastavi i u braku tražiti od svoje supruge ono prihvaćanje i brigu koju je pretjerano primao od svoje majke ili mu je pak nedostajala onda kad mu je najviše trebala.

Kako je to moguće? Prije svega zbog mogućnosti uspostavljanja takozvanih *transfera*. Evo o čemu je riječ. Već u prvim godinama života dijete uspostavi karakterističan odnos sa svojim roditeljima koji je posve subjektivan i utemeljen na načelu užitka, tj. dijete voli majku jer se ona brine za njega, jer zadovoljava sve njegove potrebe; odnosno ne voli je, ili čak mrzi, ako osjeti da ga je zapustila i da ga ne voli. Budući da u tom razdoblju života dijete ne može racionalno prosuđivati, samo donosi afektivne sudove i stvara afektivne stavove. Bude li se njegov psihički razvoj normalno odvijao bez većih trauma, s vremenom će u igru ući racionalno prosuđivanje, pa će i stavovi i odnosi s drugima biti korigirani, tj. postat će objektivniji. Ako, međutim, psihički razvoj naiđe na teže zapreke (nesrećna situacija u obitelji, svade, rastava, teški gospodarski problemi), dijete će tada biti u velikoj opasnosti da bude »fiksirano« (zaustavljeno) u dotičnoj fazi svoga psihičkog razvoja, a kao posljedica takvog stanja bit će njegova potreba da se u odlučujućim časovima života (krize) vrlo lako vraća (regredira) na onaj stupanj psihičkog razvoja koji nije bio uspješno riješen. Drugim riječima, kad jedna odrasla osoba, u našem slučaju muž, suprug, uspostavi onakav odnos sa svojom suprugom kakav je imao kao dijete sa svojom majkom, kažemo da se radi o infantilnom reagiranju, odnosno o uspostavljanju transfera.

Muž koji u svojoj ženi traži temeljno prihvaćanje i brigu kao dijete od svoje majke neće moći uspostaviti zreli, partnerski odnos sa svojom suprugom. U najčešćim slučajevima govori se o pasivnim ličnostima koje se boje inicijative, koji se previše boje da ne bi povrijedili suprugu i zato prepuštaju njoj da sve vodi i da ona o svemu odlučuje. Važno je istaknuti da se ovdje ne radi o motivaciji zrele ljubavi koja želi služiti, nego je riječ o podsvjesnoj motivaciji koja dolazi od potrebe da se netko brine za me jer se osjećam slab i nemoćan. U konačnici motivacija, odnosno razlog takvog ponašanja je podsvjesni osjećaj manje vrijednosti.¹⁶

16 Osim spomenutog osjećaja manje vrijednosti, kao podsvjesna motivacija za veliku pokornost muža svojoj supruzi, može biti i njegova podsvjesna želja da prihvati podložnost supruzi kako bi izbjegao osjećaj dužnosti i odgovornosti koju bi morao imati kao domaćin obitelji. Gdje se može raditi i o strahu od potisnute agresivnosti koja se kontrolira tako da se izvana čini suprotno od onoga što se osjeća u podsvijesti, naime muž postaje previše blag jer se silno boji da ne bi njegova potisnuta agresivnost možda »eksplozirala«.

3. 3. *Tip-model: u supruzi tražiti svoju sluškinju*

Treći predloženi negativni tip ili model odnosa muža i žene u braku je onaj u kojem suprug ne uspijeva uspostaviti ravnopravan odnos partnerstva sa svojom suprugom, nego traži od nje apsolutnu poslušnost odnosno ropску pokornost.

U takvom braku muž se ponaša kao mali tiranin, gazda, gospodar svoje supruge. Umjesto zrelog među-osobnog odnosa i dijaloga između dva ravnopravna bića, uspostavlja se ncosobni odnos vlasništva odnosno posjedovanja. Muž posjeduje ženu i raspolaže njome kao sa svojim vlasništvom za koje nije nikome odgovoran.

U patrijarhalnom društvu takvih je brakova, čini se, bilo više. Ima li takvih brakova i danas? Najvjerojatnije da ima, jer čovjek se nije puno promijenio. Njegova narav i sklonosti su ostale iste.

Opravdano pitanje koje moramo postaviti u ovom slučaju glasi: »Što je ono što motivira određene ljude da se ponašaju tako grubo i posesivno prema svojoj supruzi?«

Najčešće se radi o osobama koje imaju veliku potrebu dominacije, tj. radi se o osobama koje se osjećaju dobro samo onda ako imaju mogućnosti da gospodare drugima, da njima upravljaju, da njima manipuliraju onako kako se njima prohtije.

Ukoliko se radi o svjesnoj potrebi dominacije, s pravom se očekuje da će se osoba nastojati kontrolirati i sama uvidjeti negativni utjecaj na brak ako se prepusti zadovoljavanju te potrebe za dominacijom. Ako muž u sebi ima imalo poštenja i ljudskosti, neće dopustiti da prevladaju iracionalne i infantilne želje za podčinjavanjem druge osobe.

Problem nastaje onda kad se radi o podsvjesnoj ili nesvjesnoj potrebi za dominacijom. U tom slučaju muž će se ponašati despotski prema svojoj supruzi, ni sam ne znajući zašto to čini. Čak će biti uvjeren da ima pravo i da se treba baš tako ponašati prema njoj za njeno dobro i za dobro čitave obitelji.

Situacija se još više pogoršava ako uz podsvjesnu potrebu dominacije, muž ima i potrebu agresivnosti. Vrlo često te dvije potrebe nalaze se zajedno u psihodinamici jedne osobe.

Ukoliko se radi o aktivnom nekontroliranom izražavanju vlastite agresivnosti, muž će maltretirati ženu i fizički je tući. Ako pak muž svoju agresivnost izražava na pasivni način, onda neće fizički napadati svoju suprugu nego će je psihički uništavati: izbjegavat će s njome razgovarati, činit će suprotno od onoga što je njezina želja, »šibat« će je svojim pogledom i ponižavati je svojim načinom ponašanja.

Kad je u pitanju pasivni način izražavanja agresivnosti, onda se najčešće govori o podsvjesnoj potisnutoj agresivnosti koja se sve više

učvršćuje i postaje zahtjevnija što se više zadovoljava njezino izražavanje na ovako pasivni način. Svaka naime potreba postaje sve zahtjevnija i grlatija što se više zadovoljava.

Konačno pitamo se što učiniti da se promijeni takvo stanje? Kako pomoći mužu da se urazumi i uspostavi zdravi osobni odnos sa svojom suprugom?

I u ovom slučaju vrijedi ono pravilo koje smo već spomenuli: ako se radi o podsvjesnoj potrebi dominacije i agresivnosti, onda ih treba najprije posvijestiti. A da se radi o podsvjesnoj potrebi, može se zaključiti iz cjelokupnog ponašanja osobe. Kad muž u dobroj vjeri, dakle ne iz zlobe, nego uvjeren da tako mora biti, traži od svoje supruge ropsku poslušnost i zadovoljavanje svih njegovih naređenja bez prigovora, onda se najvjerojatnije radi o podsvjesnoj potrebi dominacije i agresivnosti. Muž je u ovom slučaju svjestan što čini, ali nije posve svjestan zašto to čini. Dotičnoj osobi može se pomoći ukoliko ima jaki »idealni ja«, odnosno ukoliko se da motivirati od objektivnih vrijednosti i ideala. Tada tjeskoba koja nastaje posvješćivanjem njegovih podsvjesnih potreba moći će se lakše podnositi. Objektivne i u slobodi prihvaćene vrijednosti koje »idealni ja« živi daju snagu da se prihvati križ i da se život živi odgovorno. Ukoliko je »idealni ja« slab, onda najprije treba njega ojačati a tek potom početi posvješćivati podsvjesne potrebe koje su nespojive sa sretnim i uspješnim brakom.

Ako supruga zaista voli svoga muža i ako je ona sama afektivno zrela osoba, naslutiti će da je infantilno i agresivno ponašanje njezina muža odraz njegove slabosti i nutarnje nesigurnosti, i zato će se najprije potruditi da ga razumije i prihvati i po mogućnosti voli takvog kakav jest. Potrebno je da žena s pažljivošću i puno takta iznese mužu svoje prigovore. Poznato je da naši najbliži najviše poznaju naše slabosti. Konkretno žena najviše poznaje svoga muža. Nevolja je u tome što se mnogi supruzi igraju skrivača. »Boje se da otvoreniji razgovor ne pozlijedi njihovu osjetljivost – to bolnije ako dolazi od voljenog partnera.«¹⁷

Zato je itekako važno da taj voljeni partner iznese svoje kritike na prihvatljiv način. Kad se radi o mužu grubijanu, to će biti zaista vrlo teško. Tada je potrebno da žena crpe svoju snagu u vjeri jer samo ljudska mudrost tu nije dostatna.

3. 4. *Tip-model: ravnopravni u različitosti, ujedinjeni u ljubavi*

Posljednji ponuđeni tip ili model odnosa u braku je onaj idealni koji pretpostavlja zrelost obiju osoba: i muža i žene. Glavna značajka tog

17 P. TOURNIER, *Više razumijevanja u braku*, Psihoterapija bez psihoterapeuta, Biblioteka: »Oko 3 ujutro«, Zagreb 1990, str.15.

modela bračnog života je ravnopravnost u različitosti i jedinstvo u međusobnoj ljubavi. Polazimo od istine koju ne treba nikome pametnome dokazivati, a to je da su i muž i žena kao osobe posve i u svemu ravnopravni. Nitko ne može i ne smije raspolagati ili manipulirati drugom osobom. Muž dobiva pravo na ženu i žena na muža njihovim slobodnim pristankom. Kada je taj pristanak učinjen u slobodi i ljubavi, tu nema govora o manipuliranju nego o služenju jednog drugome.

Drugi važan pojam u ovom modelu je različitost osoba. Upravo zato se i uzimaju supružnici jer su jedno drugome potrebni, jer su različiti. Međutim, ta njihova različitost nikako nije i ne smije biti izvor sukoba i nerazumijevanja, nego most koji će ih spajati i privlačiti jedno drugome. Radi se o komplementarnostima koje obogaćuju jednu i drugu osobu, muža i ženu. »Nije dobro da čovjek bude sam«, kaže Bog već na početku Biblije. Što je muž kao ličnost zreliji, to više prihvaća različitost naravi svoje supruge i prihvaća je i voli kao takvu, različitu od sebe. Jednako bi trebalo vrijediti i za zrelu ženu.

Iako su po naravi različiti, muž i žena postižu jedinstvo u ljubavi. Radi se o jedinstvu srdaca koja znaju i hoće iskreno i nesebično ljubiti. Supružnici daruju međusobno sebe jedno drugome tako da dobro supruge postaje dobro supruga i obratno. Nema više moje i tvoje, nego sve je naše. Takav brak koji je utemeljen na slobodnoj odluci iz ljubavi ostat će sretan sve dotle dok bude povezan s izvorom ljubavi, s Bogom, a s njim će biti povezan u onoj mjeri u kojoj bude otvoren za stvaralačko Božje djelovanje po međusobnoj stvaralačkoj ljubavi supružnika. Drugim riječima, brak će biti povezan s izvorom ljubavi dok bude otvoren rađanju djece, dok bude davao Bogu slobodu i mogućnost da poziva u život nova stvorenja kako On hoće i kada On hoće. Istina, da takva raspoloživost supružnika zahtijeva velike žrtve i odricanja. Ali, zar može biti autentične ljubavi bez žrtve i odricanja? Zar nije najveća ljubav (Božja prema svijetu) plaćena najvećom cijenom, najvećom žrtvom, smrću Sina Božjega?

Da bi se mogao ostvariti spomenuti idealni tip ili model bračnog zajedništva, prijeko potrebno je da oboje supružnika: i muž i žena, budu afektivno zrele osobe. Navest ćemo samo neke najvažnije značajke koje bi morale posjedovati afektivno zrele osobe:¹⁸

- 1) Sposobnost voljeti drugu osobu, a ne samo sebe,
- 2) Sposobnost kontroliranja vlastitih nagona,
- 3) Sposobnost podnošenja neugodnosti, patnje i odricanja,
- 4) Imati zrelu, a ne infantilnu savjest,
- 5) Sposobnost kontrolirano izraziti vlastitu agresivnost, i,
- 6) Sposobnost da se živi u istini.

18 Opširnija analiza spomenutih značajki afektivno zrele osobe može se naći u *Obnovljenom životu*, br. 3/4, 1991, str. 313-324, pod naslovom: »Odgoj za afektivnu zrelost«.

U skladu s okvirnom temom ove obiteljske ljetne škole: »Uloga oca u obitelji«, postavljamo sebi posebno pitanje koje se tiče baš oca, odnosno supruga. Na što bi on trebao pripaziti da njegova žena, a i čitava obitelj bude sretna i zadovoljna.

Ono što je najvažnije i najpotrebnije jest to da ima iskrenu i nesebičnu ljubav prema svojoj supruzi i prema svojoj djeci. Zatim je važno da muž zna i da ima hrabrosti pokazati, očitovati svoju ljubav supruzi i djeci na odgovarajući način koji će uistinu zadovoljiti osobe kojima je upućena ljubav oca.

Jedan od načina na koji muž očituje svoju ljubav supruzi događa se po njihovom bračnom sjedinjenju. Spolno sjedinjenje muža i žene je zadovoljenje njihove potrebe za spolnim užitkom, ali u isto vrijeme to sjedinjenje je i izraz vrijednosti. Po tom se činu, naime, otvara mogućnost stvaranja novog ljudskog bića. Daje se mogućnost samome Bogu da oživotvori svoju stvaralačku sposobnost preko potpunog bračnog sjedinjenja dviju osoba koje se vole i daruju jedna drugoj.

Kad je u pitanju spolni život supružnika, onda bi ideal bio da njihovo bračno sjedinjenje bude izražaj njihove ljubavi i potpunog prihvaćanja. Međutim, to uvijek nije baš tako, najviše zbog naravi ljudske seksualnosti koja ima dvije glavne oznake: *svudašnjost* i *plastičnost*. To znači da simbolizam sadržan u spolnosti može izraziti emocije i odnose koji nisu nužno seksualne naravi.

Svudašnjost spolnosti znači da ona prožimlje svaku ljudsku stanicu, prisutna je i u svijesti i u podsvijesti, i kao takva može poslužiti da se preko nje izraze mnoge druge potrebe, a ne samo one koje su povezane sa seksualnošću. Naša spolnost »oboji« sve naše među-osobne odnose jer je njezina prisutnost vrlo snažna u našem afektivnom svijetu.

Budući da je u odnosu sa svim ostalim potrebama, spolnost se može vrlo lako udružiti s njima, a da osoba toga nije ni svjesna. *Svudašnjost* spolnosti, hoće reći kako jedan problem u bilo kojem području osobe, može vrlo lako izraziti se kroz spolnost, koja u ovoj perspektivi izgleda kao velika rijeka koja prolazi kroz čitavu osobu i tako može primiti u se ostale male rijeke ili potoke koji se ulijevaju u najbližu veliku rijeku. Male rijeke i potoci simboliziraju ovdje ostale konflikte i neriješene probleme kojih osoba često nije ni svjesna.

Plastičnost spolnosti, kao njena druga bitna značajka omogućuje da seksualno izražavanje mogne biti motivirano stvarima koje nemaju veze sa seksualnošću, nego im ona služi samo kao sredstvo izražavanja (kao plastelin). Ono što se izvana vidi ili primijeti je seksualna želja ili ponašanje, ali korijen takvog ponašanja treba tražiti u drugim sferama osobe.

Na primjer, ako se netko boji otvoreno izraziti svoje emocije, posebno ako nema hrabrosti izraziti svoju agresivnost na prihvatljiv i kontroliran

način, nego je potisne u podsvijest, ona će, kad se nagomila, postati dinamički vrlo aktivna i tražit će sebi kanal da se izrazi i tako smanji nutarnju napetost. Vrlo često baš preko seksualnosti (masturbacija, spolni čin ili razne vrste perverzija na tom području), osoba traži i nalazi način i priliku da izrazi svoju potisnutu srdžbu i neprihvaćenu agresivnost.

U bračnom životu supružnika moguće je, a i dokazano je statistički, da 60-80 posto osoba u braku pridaju bračnom spolnom činu značenje koje je različito od onog koje je svjesno izraženo. Svjesna motivacija je ljubav i nesebično darivanje, a podsvjesna motivacija zbog koje se traže spolni odnosi, prema stručnom proučavanju Friedricha, može biti zbog slijedećih razloga:

- 1) da se rastereti nutarnja napetost i tjeskoba,
- 2) da žena ostane trudna i dobije dijete,
- 3) da se dokaže vlastiti identitet (muškosti, ženstvenosti),
- 4) da se dokažu vlastite vrijednosti,
- 5) da se obrani od homoseksualnih želja i tendencija,
- 6) da se pobjegne od samoće, žalosti i potištenosti,
- 7) da se demonstrira moć i vlast nad drugom osobom,
- 8) da se izrazi srdžba i potisnuta agresivnost,
- 9) da se zadovolji želja za infantilnom ljubavi.¹⁹

Prema tome, motivacija za spolni čin može biti da se izrazi bilo koji osobni konflikt, bilo koja potreba ili zabrinutost osobe, a ne samo želja za potpunim predanjem iz ljubavi.

Istina je također da se i konflikti seksualne naravi mogu očitovati kroz neseksualno ponašanje. Primjerice osoba koja se ponaša manipulatorski, agresivno i egzibicionistički, može u među-osobnim odnosima sakriti svoju podsvjesnu seksualnu problematiku.²⁰

Zašto je za nas važna ova tema? Prije svega da se prošire naši horizonti u traženju pravih uzroka za tolike probleme i teškoće koje susrećemo u osobnom i zajedničkom, posebno bračnom životu.

Uzmimo, na primjer, jedan mladi bračni par: u braku su tek pet godina, imaju već dvoje djece, financijski su dobro osigurani. Muž je uglavnom kod kuće, rijetko odlazi u društvo bez žene, vrlo je blag prema njoj, nijednom je još nije ozbiljnije naljutio, nikada galamio na nju. Na prvi pogled izgleda idealan brak. Pa ipak, nije zlato sve što sjja. Tako i u ovom slučaju, supruga se tuži da nije sretna u braku, a da ni sama ne zna zašto. Jedino je primijetila da se gotovo svaki put nakon bračnog spolnog čina osjeća razočarna, prevarena. Često osjeća u sebi želju da se osveti mužu,

19 M. A. FRIEDRICH, Motivations for coitus, *Clinical Obstetric and Gynecology*, 1970, 3, str. 693.

20 Detaljnija analiza simbolizma koji se može izraziti kroz ljudsku seksualnost može se naći u knjizi: A. CENCINI, - A. MANENTI, *Psicologia e formazione*, Strutture e dinamismi, EDB, Bologna 1986, str. 226-235.

a katkad to i čini, praveći mužu neprilike, a da ni sama ne zna zašto. Čak pomišlja i na rastavu braka, a ne zna pronaći nijedna ozbiljna razloga za to. Nakon malo dubljeg razgovora, psihologu, kojem se dotična žena potužila, postalo je jasno što je po srijedi i u kojem grmu leži zec. Problem je bio u mužu, ali ne u njegovom svjesnom ponašanju, nego u njegovoj jakoj potisnutoj agresivnosti koju je nesvjesno izražavao u bračnom spolnom činu. Njegova potisnuta agresivnost koje se bojao našla je svoj kanal izražavanja u spolnosti, odnosno u bračnom činu. Budući da su i muž i žena bili spremni suočiti se s tim problemom, mužu je savjetovano da svoju agresivnost izražava slobodno i svjesno na prihvatljiv način i da pronađe druge kanale kroz koje će moći izražavati potisnutu agresivnost: biti aktivniji u društvenom i političkom životu, baviti se nekim hobbijem, uređivati vrt i sl. Njegovoj ženi je sugerirano da ga i ona u tome pomogne i ohrabri. Nakon šest mjeseci, kad je žena ponovno susrela psihologa koji je dao spomenuti savjet, bila je sretna i zadovoljna. Rekla je kako je njezin muž sada vrlo aktivan u župskom vijeću, kako je postao član lovačkog društva i već je postigao neke trofeje. Spomenula je i to kako je sada muž zna koji put i razljutiti, ali i pored toga ona je sretnija nego prije i mnogo zadovoljnija u seksualnom životu.

U ovom slučaju muž je pronašao zreliji način kako izraziti svoju potisnutu agresivnost i zato više nije imao potrebu da je izražava podsvjesno i nekontrolirano u bračnom spolnom činu.

4. ZAKLJUČAK

Na koncu ovog glasnog razmišljanja o ulozi oca obitelji u odnosu prema djeci i supruzi želio bih iznijeti još nekoliko napomena.

Prije svega ne smijemo nikad zaboraviti kako je čovjek, bio otac obitelji ili duhovni otac župske zajednice, veoma velik misterij. Čovjek je stvoren na sliku Božju. Zato i svako naše očinstvo ovdje na zemlji ima svoj korijen i temelj u Bogu, Ocu svega stvorenoga. Zato će i svako očinstvo biti uspješno i blagoslovljeno bude li svoju snagu crplo iz povezanosti s Bogom Ocem od koga dolazi ime svakom očinstvu.

Samo u tom kontekstu shvatljivo je svako drugo razmišljanje i naše umovanje, pa i ovo psihološko o kojem sam do sada govorio. Želio bih posebno pripomenuti kako i psihološka struktura čovjeka jasno pokazuje da je čovjek sam sebi nedostatan. Mužu je potrebna žena. Erosu je potrebna psiha, ljubav traži dušu. To je i sam Bog imao na pameti kad je rekao: »Nije dobro da čovjek bude sam.« Adam je bio sretan kad je prvi put vidio Evu. Međutim, zbog iste te Eve morao se poslije skrivati pred Bogom. Ona mu je zagorčila život. Pa ipak, čini se, da on ne može bez nje. Muž je potreban ženi kao i žena mužu zbog komplementarnosti

njihove naravi. Kako se događa ta komplementarnost? Po ljubavi.²¹ Najveća potreba svakog ljudskog bića je to da bude voljeno. Najveća sposobnost svakog ljudskog stvora je da voli. Ono jedino što Bog zahtijeva od ljudi jest da ga vole i da se međusobno vole. Pa zašto je tako teško voljeti? Psihologija bi rekla zato što su ljudi afektivno nezreli, puni su egoističnih želja, podsvjesnih infantilnih potreba koje nastoje pod svaku cijenu zadovoljiti, misleći prije svega na se, a na druge tek onda kad im služe da se oni mogu osjećati dobro. Ima u ovom odgovoru dosta istine. Puno je afektivno nezrelih osoba na ovome svijetu. Biblija nam daje odgovor zašto je to tako: čovjek je ranjen u svojoj duši. Srce je ljudsko ranjeno grijehom pa iz njega izlazi svako zlo, kaže Isus. Ponovno osposobiti to srce da istinski voli Boga i ljude, to može samo Bog. On je to i učinio smrću i uskrsnućem svoga Sina Isusa Krista. Čovjek, dakle, može ljubiti jer je dijete Onoga koji je ljubav sama.

Otac obitelji ostvarit će sebe na najbolji mogući način bude li imao ljubavi prema svojoj ženi i svojoj djeci. Budući da prave i autentične ljubavi nema bez umiranja sebi, tako i otac obitelji treba živjeti od svoje žrtve da mogne iskreno ljubiti. To će moći učiniti ako bude čvrsto vjerovao u onu istinu koju je Isus navijestio, a koja glasi da će svoj život zauvijek izgubiti oni koji ga budu pod svaku cijenu čuvali samo za se, a pronaći će ga i vječno biti sretni samo oni koji ga budu spremni ovdje gubiti.

21 Ljubav je stvarnost koja se ne iscrpljuje u pojmu bračne ljubavi. Komplementarnost naravi muške i ženske osobnosti događa se po ljubavi, ali ta ljubav ne mora nužno biti bračna ljubav ostvarena u obiteljskom zajedništvu. Samoostvarenje osobe ostvaruje se i po djevičanskoj ljubavi koja je još univerzalnija od bračne ljubavi.

STRENGTH AND WEAKNESSES OF CONTEMPORARY FATHERS

The psychological identity of fathers in relation to children and family.

Mijo NIKIĆ

Summary

In the first part, the author discusses the role of the father as head of the family in the upbringing of his children through the principal phases of their psychical and physical development. In the second part, he analyses three negative and one positive type-model of the husband-wife relationship. The negative types-models: 1. The Don Juan model; 2. Seeking of the mother in the wife; 3. Seeking of a servant in the wife. The positive type-model of matrimonial relationship should be a community of equality in differences and of unity of love.